

MOZAMBİK'TE İŞ YAPMA REHBERİ

İŞ ORTAMI

1975 yılına kadar Portekiz kolonisi olarak kalan Mozambik, Özgürlük Cephesi-FRELIMO liderliğinde bağımsızlığını kazanmıştır. 1975 yılından 1983 yılına kadar sosyalist bir sistem benimseyen ülke bu tarihten itibaren, daha liberal politikalar izlemiş, 1990 yılında kabul ettiği yeni anayasa ile çok partili bir demokratik sisteme geçmiştir.

Mozambik, 1977-1992 yılları arasında 1 milyondan fazla insanın kaybedildiği bir iç savaş süreci yaşamıştır. İktidar partisi FRELIMO'ya karşı silahlanan daha liberal bir sistemi savunan Mozambik Ulusal Direnişi-RENAMO iç savaşta başlıca aktör olmuştur. 1992 yılında barış görüşmelerinin başlatılmasıyla iç savaş büyük oranda durdurulmuştur. Ülkenin en önemli iki siyasi hareketi olan FRELIMO ile RENAMO arasında 2014 yılında barış anlaşması imzalanmış olmakla birlikte siyasi rekabet bu iki hareket arasında devam etmekte ve zaman zaman siyasi gerilimler ve çatışmalar yaşanmaktadır.

Son Genel Seçimler 15 Ekim 2014 tarihinde yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığına oyların %57'sini alan iktidardaki FRELIMO partisinin adayı Filipe Nyusi seçilmiştir. Muhalefetteki RENAMO partisinin adayı Alfonso Dhlakama ise %32 oranında oy almıştır. Gelecek seçim 15 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirilecektir.

Parlamento seçimlerinde FRELIMO'nun Parlamentodaki sandalye sayısı 191'den 144'e gerilemiş, ana muhalefet partisi RENAMO'nun sandalye sayısı ise 51'den 89'a yükselmiştir. Sözkonusu seçimlerde ayrıca, Mart 2009'da kurulan Mozambik Demokratik Hareketi (MDM) de 17 sandalye kazanmıştır.

1977-1992 yılları arasında Mozambik'te yaşanan iç savaş dolayısıyla Mozambik ekonomisinin gelişimine en büyük engeli teşkil etmiş bu çerçevede dünyanın en az gelişmiş ülkeleri arasında sayılmıştır.

Öte yandan, ülke 1990 yıllara kadar sosyalist bir sistemi benimsemiş olması da özel sektörün ve ekonominin gelişiminde büyük engel teşkil etmiştir.

2000'li yıllara kadar mütevazı bir konumda olan Mozambik'te, özellikle geçtiğimiz on yılda, ABD, İtalya, Güney Afrika Cumhuriyeti (GAC), Avustralya, BAE, Japonya, Norveç, G. Kore, Hindistan, Portekiz, Kanada, İngiltere'den dünyanın en büyük enerji şirketlerince 5,7 Trilyon m³ doğal gaz ve 23 Milyar ton kömür keşfedilmiştir. Mozambik, Dünya'da en fazla el değmemiş kömür madenine sahip ülkedir.

Mozambik halihazırda dünyanın 8. büyük doğal gaz rezervlerine sahiptir. Son olarak yapılan keşifler, ülkeyi Cezayir ve Nijerya'nın da önüne geçirecek Afrika'nın bir numaralı doğal gaz rezervi olan ülke konumuna geçirmiştir. Sözkonusu rezervin parasal boyutu 1 Trilyon ABD Doları'nın üzerindedir.

Diğer taraftan, dünyanın enerji devleri Mozambik'te yeni sahalarda doğal gazın yanı sıra petrol arama çalışmalarını sürdürmektedir.

Başta ABD merkezli Anadarko ve İtalya merkezli Eni şirketlerince ülkenin kuzey bölgesinde çıkarılmaya başlanacak olan doğal gazla yönelik, toplam yatırım bedeli yaklaşık 40 milyar ABD Doları olması beklenen, doğalgaz sıvılaştırma tesisleri ve terminallerinin 2022-2023 yıllarından itibaren devreye girmesiyle Mozambik dünyada belli başlı sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) ihracatçısı ülkeleri arasına girecektir.

Ayrıca, ülkede önemli düzeyde hidro-elektrik, sanayi, tarım, balıkçılık ve turizm potansiyeli bulunmaktadır. Halihazırda Afrika'nın GAC'nden sonra ikinci büyük alüminyum üreticisi olan Mozambik aynı zamanda dünyadaki en önemli titanyum üreticileri arasında yer almaktadır.

Mozambik, aynı zamanda, denize çıkışı bulunmayan Zambiya, Zimbabve, Botsvana, Svaziland, Malavi ve hatta Güney Afrika Cumhuriyeti'nin kuzey kısmının denizle bağlantısını sağlayan bir konumda bulunmakta, güney limanı Maputo, merkez limanları Beira ve Quelimane, kuzey limanları Nacala ve Pemba ile bu ülke pazarlarına doğal giriş sağlamaktadır.

Ortadoğu petrolerinin Amerika ve Avrupa'ya ulaşımında temel geçiş noktası olarak dünya petrol ulaşım ana hatlarından birini oluşturan Mozambik kanalı Güney Doğu Afrika bölgesinin giriş kapısı olan Mozambik'in jeopolitik konumunu artırmaktadır.

Bu genel çerçevede, ülkede özellikle son dönemde iş ortamının iyileştirilmesine yönelik önemli çalışmalar sürdürülüyor olsa da, Dünya Bankası'nın 2019 yılı iş yapma kolaylığı açısından ülkeler sıralamasında Mozambik 135. sıra ile oldukça gerilerde yer almakta, diğer taraftan ülkenin yer aldığı Sahraaltı Afrika bölgesi ortalamasının üzerinde bulunmaktadır.

Mozambik, Dünya Bankası'nın sıralama açısından dikkate aldığı konulardan inşaat izinlerinin kolaylığında 64, azınlık yatırımcının korunmasında 140, mülkiyet tescilinde 133, ticaret yapmada 91, krediye erişimde 161, elektriğe erişimde ise 100. sırada yer almaktadır.

İş yapma ortamında son dönemde meydana gelen bozulmanın ana kaynağı Mozambik hükümetinin kamunun ilgili kurumlarından saklı olarak ve gerekli yasal prosedür izlenmeden 2 Milyar ABD Doları tutarına yakın borçlandığının ortaya çıkmasının makro ekonomik göstergelerde yarattığı ciddi bozulma yüzünden ülkeye finansman ve doğrudan sermaye akışının hızla düşmesi olmuştur.

Nitekim, Mozambik devletince sözkonusu borçların bazıları yeniden yapılandırılmış olmakla birlikte, gerek yeniden yapılandırılan gerekse diğer borçların taksit ödemeleri gerçekleştirilmemiş olup, Mozambik hükümeti ve alacaklılar arasında müzakereler halen devam etmektedir.

Mozambik kredi notu Fitch tarafından RD (kısıtlı temerrüt-27 Ekim 2017), Standard and Poors tarafından SD (seçilmiş temerrüt-18 Ocak 2017), Moody's tarafından ise Caa3 olarak (8 Temmuz 2016) belirlenmiş bulunmaktadır.

Ülkenin dış finansmana erişimde yaşadığı sıkıntılar ise özellikle konut, sağlık, eğitim ve altyapı alanlarındaki yatırım planlarının ertelenmesi sonucunu doğurmakta, diğer taraftan devam etmekte olan projelerde devlet tarafından hakedişlerin ödenmesinde ciddi gecikmelere yol açmaktadır.

Bu itibarla, yatırımcı firmalarımızın ülkeye yönelik kısa vadeli planlarında söz konusu riskleri dikkate almalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan, kısa vadeli bu risklere rağmen, özellikle ülkenin sahip olduğu devasa doğalgaz yataklarının ekonomiye kazandırılması süreci boyunca ve sonrasında orta ve uzun vadede önemli iş imkanları sunmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

Nitekim, son dönemde Mozambik'te yerleşik finansal yapısı yeterince güçlü olmayan bazı yabancı ve yerli firmalar Mozambik'te faaliyetlerine son verirken, büyük ölçekli yabancı firmaların ülkeye ilgisinin artarak devam ettiği gözlenmektedir.

Bu duruma örnek olarak, enerji alanında dünyanın önde gelen şirketlerinden Güney Afrika merkezli Sasol'un Mozambik'teki yatırımlarını artırmakta oluşu ve ABD merkezli Exxon Mobil'in Mozambik'te yatırım yapması ve faaliyetlerini daha da artıracaklarını açıklamış olması gösterilebilir.

ŞİRKET KURULUMU

Mozambik'te 2000'li yıllarının başında yapılan yasal düzenlemelerle yerli-yabancı yatırımcı ayrımı ortadan kaldırılmış, özel güvenlik şirketleri, medya ve bazı özel imtiyazlar hariç olmak üzere, hemen hemen tüm alanlar yabancı yatırıma açılmıştır.

Mozambik'te şirket kurma prosedürleri yaklaşık 1 ay sürmektedir.

Şirketlerin kuruluş süreçleri tamamlandıktan sonra özel izin/kayıt/lisans gerektiren işlere ilişkin, ilgili Bakanlığa başvurulmaktadır. Örneğin müteahhitlik sektöründe faaliyet gösterecek bir firma kuruluş prosedürleri sonrasında Bayındırlık ve Konut Bakanlığı'na kayıt yaptırmakta ve firmanın teknik kapasitesi, iş bitirme belgelerine göre derece/statü almaktadır. Mozambik'te 7 kategorili müteahhitlik derece sistemi mevcuttur.

Mozambik'te şirket kuruluş prosedürleri ve her işlemin aldığı yaklaşık zaman aşağıda sırasıyla gösterilmektedir. Anılan prosedürler avukat veya mali müşavir aracılığıyla yürütülmelidir.

Mozambik'te Şirket Kuruluş Süreci

Sıra	İşlem	Zaman
1	Şirket İsmi Rezervasyonu: İsim Tescil Birimi (Conservatória do Registo das Entidades Legais) ofisine başvuru (Başvuru Formu ve Pasaport Fotokopisi)	1 Gün
2	Şirket Kuruluş Sözleşmesinin Hazırlanması	1 Gün
3	Vergi Numarası(NUIT) İçin Vergi Ofisine Başvurulması Aynı gün numara alınır, fakat sertifikanın ele geçmesi 1 haftayı bulabilir	7 Gün
4	Banka Hesabı Açılması ve Başlangıç Sermayesinin Bankaya Deposito Olarak Yatırılması Depozitonun yatırıldığına ilişkin belge İsim Tescil Birimine tevsik edilecektir.	1 Gün
5	Ticaret Kaydı Sertifikası İçin İsim Tescil Birimine Başvuru ve Şirket Bilgilerinin Resmi Gazetede Yayımlanması	15-30 Gün
6	İşletme Lisansı İçin Belediyeye Başvuru Başvuru Formunun Doldurulması ve aşağıdaki belgelerin eklenmesi	1 Gün

	-Pasaport fotokopisi ve DIRE veya en az 6 aylık geçici oturma izni -İsim Tescil Belgesi veya Resmi Gazete örneği -Vergi Numarası fotokopisi	
7	Faaliyet Başlamasının Vergi Ofisine Beyan edilmesi KDV ve Kurumlar Vergisi için faaliyet başlangıcından 15 gün önce başvurulmalıdır. Form doldurulup, işletme lisansı fotokopisi de eklenmelidir.	1 Gün
8	Çalışanların Sosyal Güvenliğe Kayıtları INSS - (National Social Security Institute) Sözleşme imzasından sonra 15 gün içerisinde kayıt formu doldurulup, çalışan kimlik kartı, faaliyet lisansı ve şirket vergi numarası ile birlikte başvurulmalıdır	1 Gün
9	Çalışma Bakanlığındaki İstihdam Merkezine Faaliyet Başlangıcının Beyanı ve Çalışanların Kaydı	1 Gün
10	Çalışan Hayat Sigortası Sosyal güvenlik tarafından karşılanmayan giderler için çalışana hayat sigortası yaptırılmalıdır.	1 Gün
11	Şirketin faaliyette bulunacağı iş sahasından (sektörden) sorumlu yetkili kamu kurumdan "işletme lisansı" alınması	Değişken

VERGİ UYGULAMALARI

Mozambik vergi rejimi Ekonomi ve Maliye Bakanlığı bünyesindeki Vergi İdaresi tarafından yürütülmektedir. Mozambik'te 18 yaşını geçmiş gerçek kişiler ile tüm tüzel kişilerin Vergi Numarası (NUIT) almaları zorunludur.

Ülkede yaşanan gelişmelere paralel olarak vergi rejimi 1/2006; 1/2008; 18/2009; 19-2009; 15-2011 Sayılı Yasalar ve bunlara bağlı yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Sözkonusu düzenlemelerle Vergi oranları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

VERGİ	ORAN
KDV (her ayın son iş günü) (Bankacılık ve bazı sağlık, eğitim, hayır işleri ve ihracat muaf)	%17
Stopaj	%20
Kurumlar Vergisi (KV) (Mayıs, Temmuz, Eylül) (Tarım Sektörü için %10)	%32
Gelir Vergisi (Artan Oranlı)	%10-32
Damga Vergisi	%0,4
Gayri Menkul Vergisi	%0,4
Temettü/Stopaj	%20

GÜMRÜK VERGİLERİ	ORAN
Makina ve Ekipman	%2,5
Hammadde	%5
Yarı Mamul	%7,5

Mozambik'te yukarıda sayılan Vergilerden Yatırım Teşvik Belgeleri, Serbest Sanayi Bölgeleri, Özel Ekonomik Bölgeler rejimleri çerçevesinde indirim ve veya muafiyet alınabilmektedir.

SOSYAL GÜVENLİK VE ASGARİ ÜCRET UYGULAMALARI

Sosyal Güvenlik Primleri

Çalıştırılacak yerel personel için INSS'e (National Social Security Institute) kayıt yaptırmak gerekmektedir. Sosyal güvenlik primleri için işveren payı %4, çalışan prim payı %3 olmak üzere toplam %7'lik bir kesinti yapılmaktadır. Sosyal Güvenlik tarafından karşılanmayan giderler için çalışana hayat sigortası yaptırılmalıdır. Asgari ücret sektörlere göre değişmekte olup 60-140 ABD Doları arasındadır.

Yabancı personele alternatif bir sosyal güvenlik sistemine bağlı olması durumunda INSS prim ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Asgari Ücret Uygulamaları

Mozambik'te asgari ücret uygulaması olup, asgari ücret faaliyet alanlarına göre aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

(1 ABD Doları=62 MT)

Kamu Sektörü	3.996 MT
Balıkçılık	4.615 MT
Tarım	3.642 MT
Madencilik	6.963 MT
Sanayi	5.965 MT
İnşaat	5.436 MT
Hizmetler	5.525 MT
Finansal Hizmetler	9.240 MT

POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI

Mozambik sanayisi henüz kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır, ülke ekonomisi temel ihtiyaçlarını büyük oranda ithalat yoluyla karşılamaktadır. Öte yandan, doğal kaynakların devreye girmesi ve büyüme doğrultusunda ülkenin ithalatı da son dönemde geçtiğimiz yıl dışında istikrarlı bir artış göstermiştir.

Mozambik son beş yılda Afrika'da ithalatı en fazla artan ilk beş ülke içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede Mozambik'e ihraç edebileceğimiz temel ürünler aşağıda sıralanmaktadır:

Makine ve ekipman, inşaat malzemeleri, tarım makinaları, elektrik malzemeleri, elektronik, beyaz eşya, otomotiv, gıda (bisküvi, makarna, konserve, şekerleme, vb) kimyasallar, kozmetik (sabun, deterjan vb), gübre ve tarım ilaçları, mobilya, eczacılık ürünleri, tekstil ve konfeksiyon, kağıt-karton, plastik ürünleri.

Bu alanlarla ilgili olarak özellikle serbest sanayi ve özel ekonomik bölgelerinin sağladığı avantajlardan da yararlanarak yatırım yapma imkanı da mevcuttur. Özellikle sanayi alanında, başta gıda işleme sanayi, mobilya, inşaat malzemeleri ilk akla gelen yatırım alanlarıdır.

İnşaat

Genel bir şantiye halindeki ülkede, önemli düzeyde enerji (HES, doğal gaz, kömür çevrim santralleri, elektrifikasyon, elektrik hatlarının yenilenmesi), altyapı (yol, otoyol, demiryolu, sulama, doğal gaz boru hattı ve altyapısı vs), lüks konut, AVM-iş merkezi, otel projeleri mevcuttur. Müteahhitlik sektöründe genellikle Portekiz, Brezilya, Çin, GAC şirketleri etkin olup, ülkemizin bu alanda büyük bir potansiyeli bulunmaktadır.

Başta Maputo olmak üzere, ülkede hızla gelişen ve önümüzdeki dönemde doğal gaz terminallerinin yeralacağı şehirlerde konut üretimi ve yatırımının yüksek getirisi olduğu gözükmemektedir. Ülkeye yabancıların hızla akın etmesi ve büyük şehirlere yaşanan iç göç, mevcut konut açığını daha da arttırmış, bu çerçevede özellikle başkentte yabancıların talep ettiği lüks konut kiralari hızla artmıştır.

Halihazırda, bu kategorideki konutların aylık kiralari 1.500 ABD Doları seviyesinden başlamaktadır. Bu düzeydeki konutların kira getirisi yaklaşık on yılda konut yatırımının maliyetini amorti etmektedir. Dolayısıyla bu alanda ortalama %20 düzeyinde olan arsa karşılığı konut üretiminin de mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

Esasen ülkede inşaat sektörü ekonominin genel büyüme hızının 2 katı kadar bir büyüme kaydetmektedir. Öte yandan, ülkedeki çimento üretimi mevcut talebi karşılamaktan uzaktır, bu alanla ilgili olarak klinker öğütme bazlı çimento tesisi yatırımı anlamlı gözükmemektedir.

İnşaat sektörünün hızlı gelişimine paralel olarak, hazır beton, agrega tesisi, kaldırım taşı gibi diğer inşaat malzemeleri konusunda da potansiyel bulunmaktadır. Ayrıca özellikle konut üretimine yönelik, çelik ve amerikan kapı doğrama, PVC gibi alanlarda da yatırım imkanının olduğu değerlendirilmektedir.

Yol-Demir Yolu-Havalimanı-Liman ve LNG Terminalleri

Doğal gaz ve kömür rezervlerinin keşfinden önce mütevazı bir ülke konumunda olan Mozambik'in, demir yolu, yol, havalimanı, liman gibi ulaştırma altyapısı son derece sınırlı kalmıştır. Ülkenin orta doğu kesiminde (Tete bölgesi) keşfedilen kömür rezervlerinin dünya pazarlarına ulaştırılmasını sağlayacak demir yolları yetersiz durumdadır. Tete bölgesini ülkenin orta kesimindeki limanlarına bağlayacak bir çok demir yolu projeleri gündemdedir.

Öte yandan, ülkenin kuzeyini güneyine bağlayacak kuzey-güney koridorunda yapılması gereken binlerce km'lik yollar mevcuttur. Yine kuzeyin önemli şehirlerinde havalimanı ve liman projeleri gündemdedir.

Bilindiği üzere, halihazırda ülkenin orta bölgesinde (Panda-Temane) mevcut doğal gaz, boru hattıyla güneye ve GAC'a ulaştırılmaktadır.

Ancak, asıl büyük rezervlerin olduğu ülkenin en kuzey kesimi (Rovuma Bassin) altyapısı yok denecek düzeydedir. Öte yandan, Amerikalı Anadarko ve İtalyan Eni şirketlerinin başı çektiği, ülkenin kuzey bölgesinde çıkarılmaya başlanacak olan doğal gaza yönelik, toplam yatırım bedeli

yaklaşık 40 milyar ABD Doları olması beklenen, doğal gaz sıvılaştırma (LNG) tesisleri ve terminallerinin 2022-2023 yıllarından itibaren devreye girmesi beklenmektedir. Ülkemiz firmaları için bu bölgede liman, yol, LNG tesisleri gibi alanlarda iş imkanları mevcuttur.

HES, Kömür ve Doğal Gaz Çevrim Santralleri

Mozambik bölgenin en önemli hidro elektrik potansiyeli olan ülkesidir. Yaklaşık 18.000MW düzeyinde potansiyel olmasına karşılık mevcut kapasite 2.300 MW seviyesindedir. İmtiyaz sözleşmeleri ile özellikle Güney Afrika Cumhuriyeti'ne elektrik ihracatı yapan Mozambik'te ülkenin büyük kesimi elektrikten yoksundur. Elektriğe erişim oranının ülke genelinde %24 düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Kısa vadede ülke mevcut elektrik talebini karşılamak amacıyla bir dizi kömür ve doğal gaz çevrim santrali projesi ortaya koymuştur. Bu projelerin bir bölümü başta Avrupalı firmalar tarafından olmak üzere yapım aşamasındadır.

Mozambik'in önümüzdeki dönemde, yeni elektrik iletim hatlarının yapılması, eskilerin yenilenmesi ile ilgili olarak yaklaşık 3 milyar ABD Doları tutarında yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır. Firmalarımızın bu alanda önemli işler üstlenebileceği değerlendirilmektedir.

Mozambik'te dört yıllık dönemde inşa edilmesi planlanan başlıca doğal gaz ve kömür bazlı elektrik santralleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Moatize (K) 300-600 MW
- Ncondezi (K) 300-1800 MW
- Jindal (K) 660 MW
- Benga (K) 500-2000 MW
- Kuvaninga (Gaz) 40 MW
- Gigawatt (Gaz) 150 MW
- ENI (Gaz) 75 MW
- CTM (Gaz) 100 MW
- Chokwé (Gaz) 32 MW
- Buzi (Gaz) 265 MW
- Temane (Gaz) 100-400 MW

Mozambik'te ayrıca aşağıdaki HES Projeleri gündemde bulunmaktadır:

- Mavuzi –Chicamba 30 MW
- Lupata 600 MW
- Boroma 215 MW
- Mphanda-Nkuwa 1500 MW
- Cahora Bassa N. 1245 MW
- Alto Malema 60 MW
- Chemba 1000 MW
- Lúrio 120 MW
- Moamba Major 28 MW

Madencilik ve Doğal Kaynaklar

Madencilik sektöründe başlıca yatırım ve iş alanları petrol, doğal gaz, kömür, alüminyum, niobium, tantalum, demir, altın ve yakuttur.

Mozambik halihazırda dünyanın 8. büyük doğal gaz rezervlerine sahiptir. Son olarak yapılan keşifler, ülkeyi Cezayir ve Nijerya'nın da önüne geçirek Afrika'nın bir numaralı doğal gaz rezervi olan ülke konumuna geçirmiştir.

Mozambik'te ilgi özellikle doğalgaz ve kömüre yoğunlaşmış olmakla birlikte, son yapılan araştırmalar Mozambik'e kadar uzanan Büyük Rift Vadisinde önemli jeotermal potansiyeli olduğunu da ortaya çıkarmıştır.

Turizm

2.700 Km tropik sahil şeridi bulunan Mozambik turizm alanında da büyük potansiyele sahiptir. Turizmin 2018 yılında ülke GSYİH'sine doğrudan katkısı %3,4 olarak gerçekleşirken; dolaylı katkısı ise %8,8 katkısı olmuştur. İlginç bir bilgi olarak, Mozambik Afrika Kıtası'nda turistik olarak Kenya ve Botswana'dan sonra arama motorlarında araştırılan üçüncü ülkedir. Ancak ülkedeki turizm ve ulaşım altyapısının yetersiz oluşu mevcut potansiyelin harekete geçirilmesini engellemektedir.

Ülke geçtiğimiz yıl 2,5 milyon ziyaretçi çekmiştir. Elde edilen turizm geliri ise 200 milyon ABD Doları civarında olmuştur.

Özellikle başkent Maputo olmak üzere, hızlı gelişen şehirlerde talebe tam olarak cevap verilemediği için otel ücretleri hala çok düzeydedir. Şehir otelciliğinin yanı sıra egzotik bölgelerde de lüks otel yatırım fırsatları da mevcuttur.

Tarım ve Balıkçılık Su Ürünleri Potansiyeli

Mozambik, tarıma elverişli geniş verimli bir arazilere sahip olmasına karşılık, ülke ekilebilir alanlarının ancak %16'sını kullanmaktadır. Ülkede her tür sebzenin yanı sıra, tütün, şeker kamışı, çay, pamuk, kaju, mısır ve tropikal meyveler üretilmektedir. Tarım sektöründe yabancı yatırım için uzun dönemli arazi tahsisleri yapılabilmektedir. Tarım alanı yatırıma açık, hızlı büyümeye aday bir sektördür.

YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

Mozambik ekonomik büyümeyi ve istihdamı teşvik etmek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, ülkenin geniş yatırım potansiyelini ortaya çıkarmak amacıyla geçtiğimiz son beş yılda, yatırımları teşvik amacıyla önemli ölçüde liberal sayılabilecek yasal düzenlemeler yapmıştır.

2016 yılında alınan karar çerçevesinde CPI, GAZEDA ve İhracatı Geliştirme Merkezi (IPEX) geçtiğimiz yıl içerisinde aynı çatı altında toplanarak APIEX olarak adlandırılmıştır.

Mozambik, Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı'na üyedir ve uluslararası tahkimi kabul etmektedir.

Sözkonusu düzenlemeler ile yerli-yabancı yatırımcı ayrımı ortadan kaldırılmış, özel güvenlik şirketleri, medya ve bazı özel imtiyazlar hariç olmak üzere, hemen hemen tüm alanlar yabancı yatırıma açılmıştır.

Mozambik'te genelde yerli ortak zorunluluğu bulunmamakla birlikte, bazı kamu ihalelerinde yerel ortak şartı bulunabilmektedir.

Yatırımlardan ülke genelinde sorumlu olan kurum olan APIEX'e her tür yatırım teşviği için başvurulabilmekte ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak, istihdam yaratacak projelere özel bir takım ekstra teşvikler verilebilmektedir.

Genel olarak APIEX, yapılacak yatırımlarda kullanılacak makine ve ekipman için gümrük ve KDV muafiyeti, projeye göre ve yatırım bölgesine göre yatırım indirimi, %100'e kadar kurumlar vergisi muafiyeti ve arazi tahsisi gibi teşvikler verebilmektedir.

Özellikle müteahhitlik sektörünün de dahil olduğu altyapı, sanayi, tarım ve balıkçılık, turizm yatırımları için bu teşviklerden yararlanmak mümkündür.

Teşvik başvurularına proje değerine göre;

- 1,5 Milyar Metikal'e kadar (yaklaşık 20 Milyon ABD Doları) Bölge Valisi,
- 2,5 Milyar Metikal'e kadar (yaklaşık 30 Milyon ABD Doları) CPI Genel Müdürü,
- 13,5 Milyar Metikal'e kadar (yaklaşık 180 Milyon ABD Doları) Planlama ve Kalkınma Bakanı,
- Daha büyük projeler ve 10.000 Hektarı geçen alanları kapsayan yatırımlar için ise Bakanlar Kurulu onay vermektedir.

Serbest Bölgeler halihazırda Maputo Eyaleti Beluluane Sanayi Serbest Bölgesi, Nampula İli Nacala Özel Ekonomik Bölgesi, turizm sektörünü kapsayan Crusse & Jamali Entegre Turizm Bölgesi, Çin tarafından inşa edilen ve işletilen Mocuba Özel Ekonomik Bölgesi ile henüz yapımına başlanmamış olan Beluluane Sanayi Parkı'ndan ibarettir, ancak ülkede yeni serbest bölgeler kurulması konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Genel olarak Serbest Bölgelerde makine ve ekipman ve hammadde için KDV ve gümrük muafiyeti, belirli oranlarda kurumlar vergisi muafiyet veya indirimi, özel serbest kambiyo rejimi uygulaması, esnek iş hukuku rejimi, arazi tahsisi gibi teşvikler sağlanmaktadır.

Sanayi Serbest Bölgelerinde faaliyette bulunmanın ön şartı, üretimin %70'inin ihraç edilmesi zorunluluğudur. Özel Ekonomik Bölgede böyle bir şart aranmamaktadır.

Serbest Bölgeler, Özel Ekonomik Bölge ve Sanayi Serbest Bölgesine tanınan teşvikler aşağıda sıralanmıştır:

Bölge	KDV-Gümrük Muafiyeti	Kurumlar Vergisi (KV) Muafiyeti
Serbest Bölge	Muaf	İlk 5 yıl muaf, 6-10. Yıl %50, daha sonra %25 indirim
Özel Ekonomik Bölge	Muaf	İlk 3 yıl muaf, 4-10. Yıl %50, daha sonra %25 indirim
Sanayi Serbest Bölgesi	Muaf	İlk 10 yıl muaf, 11-15. Yıl %50, daha sonra %25 indirim

KAMBIYO REJİMİ VE BANKACILIK

Ülkede Bankacılık sistemi özellikle 11/2009 Sayılı Döviz Kanunu ile liberalleştirilmiş olup, görece serbest sayılabilecek kambiyo rejimi ve konvertibilite sağlanmıştır.

Halihazırda ülkede büyük çoğunluğu yabancı kaynaklı olmak üzere bir çok ticari ve yatırım bankası faaliyet göstermektedir. Mozambik'teki bankaların listesi aşağıda yer almaktadır:

Banco Internacional de Moçambique, SA.	Ecobank
Barclays Bank Moçambique, SA.	Banco Oportunidade de Moçambique, SA.
Standard Bank, SA.	Banco Terra, SA.
Banco Comercial e de Investimentos, SA.	Moza Banco, SA.
Capital Bank	Banco Tchuma, SARL.
The Mauritius Commercial Bank SA	Banco Nacional de Investimento, SA.
African Banking Corporation SA.	United Bank for Africa Moçambique, SA.
FNB Moçambique, SA.	Banco Único, SA.
Socrema Banco de Microfinanças, SA.	Banco Mais
Banco Mercantil e de Investimentos, SA.	

Yerli ve yabancılar bankalar nezdinde döviz hesapları açabilmektedirler. Diğer taraftan, serbest piyasada döviz ofisleri faaliyet göstermektedir.

Ancak, şahısların yurtdışı para transferi 5000 ABD Doları ile sınırlandırılmış olup, bu miktarın üzerindeki döviz transferleri merkez Bankasının iznini gerektirmektedir. Firmalar için de yurtdışına döviz transferinde gerekçe ve izin gerekmektedir.

Öte yandan, ülkede yerleşik firmalar için, yurtdışı kaynaklı döviz kazançlarını, örneğin ihracat gelirlerini 90 gün içinde ülkeye getirmeleri ve %50'sini yerel paraya çevirme zorunluluğu bulunmaktadır.

ÇALIŞMA İZİNLERİ VE YABANCI PERSONEL ÇALIŞTIRMA

Mozambik'te yabancı personel istihdamı Çalışma Bakanlığının iznine tabidir. 2009 yılında, Mozambik Çalışma Bakanlığı, özel şirketler için işgücünün belirli bir yüzdesi olarak yabancı işçiler için kota uygulaması başlatmıştır.

Buna göre 10 kişiye kadar işletmelerde %10, 100 kişiye kadar istihdam sağlan işletmelerde %8, 100'den fazla istihdamı olan işletmelerde %5 yabancı kotası mevcuttur. Ancak yatırımın durumuna göre, yatırım izinleri aşamasında bu alanda özel izinler almak mümkündür.

Yabancıların Çalışma Bakanlığından alacakları çalışma izninden (permi-15 gün, sektördeki asgari ücretin 3 katı kadar harç yatırılması gerekmektedir) sonra oturma izni ve kimlik için (DIRE) İçişleri Bakanlığı Göçmenlik Departmanı'na başvurmaları gerekmektedir.

ÜLKEMİZ FİRMALARININ MOZAMBİK'TEKİ YATIRIMLARI

Mozambik'te 2019 yılı Şubat ayı itibariyle ülkemiz firmalarının yaklaşık **280 Milyon ABD Doları** tutarında yatırımı bulunmakta olup, sözkonusu yatırımlar enerji, çimento üretimi, gayrimenkul ve taşoçağı işletmeciliği sektörlerindedir.

Özellikle inşaat ve enerji alanında ülkemizin önde gelen firmaları Mozambik'teki açtıkları temsilcilik ofisleriyle çeşitli projeleri değerlendirmektedir. Mozambik'teki ülkemiz yatırımların yakın gelecekte önemli ölçüde artması beklenmektedir.

DİĞER ÜLKELERİN MOZAMBİK'TEKİ YATIRIMLARI

Aşağıda Mozambik'e son dönemde giren doğrudan yabancı sermaye miktarları yer almaktadır:

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yabancı Sermaye Milyon ABD Doları	5.629	6.175	4.902	3.867	3.093	2.293

Görüleceği üzere, son yıllarda GSMH'nin neredeyse üçte biri oranında her yıl yabancı sermaye yatırımı çekmektedir. %70'ine yakını son 5 yılda olmak üzere yaklaşık 38 Milyar ABD Doları tutarında bir yabancı sermaye stokuna sahip bulunmaktadır.

Doğrudan Yabancı sermayenin yatırım alanlarının başında doğal gaz ve kömür başta olmak üzere madencilik sektöründe yoğunlaşmaktadır.

Mozambik'te en fazla yabancı sermaye yatırımı bulunan ülkeler sırasıyla ABD, GAC, BAE, Avustralya, Mauritius, Portekiz, İtalya, İngiltere, Çin, Hindistan, Güney Kore'dir.

İLGİLİ KURULUŞLARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ

Ekonomi ve Finans Bakanlığı Adres :Praça da Marinha Popular Maputo CP 272 Telefon: +258-21-315000 Mobil Telefon: +258-82-300516 Internet Adresi: www.mf.gov.mz	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Adres: Praça 25 de Junho 300 Maputo CP 1831 Telefon: +258-21-352600 Internet Adresi: www.mic.gov.mz
Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı Adres: Av. Mártires de Inhaminga 336 Maputo CP 276 Telefon: +258-21-430152 Internet Adresi: www.mtc.gov.mz	Tarım Bakanlığı Adres: Praça dos Heróis Maputo CP 1406 Telefon: +258-21-460011 Internet Adresi: www.minag.gov.mz
Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Adres: Av. 25 de Setembro, 1218 Maputo CP 1381	Bayındırlık ve Konut Bakanlığı Adres: Av. Karl Marx 606 Maputo CP 268 Telefon: +258-21-430028

Telefon:+258-21-303265 Internet Adresi: www.me.gov.mz	Internet Adresi: www.moph.gov.mz
Bilim ve Teknoloji Bakanlığı Adres: Av. Patrice Lumumba, 770 Maputo Telefon: +258-21-352800 Internet Adresi: www.mct.gov.mz	Turizm ve Kültür Bakanlığı Adres: Av. 25 de Setembro 1018 Maputo CP 4101 Telefon: +258-21-306210 Internet Adresi: www.micultur.gov.mz

APIEX- YATIRIM TEŞVİK MERKEZİ Adres: Rua da Imprensa, 332 Maputo CP 4635 Telefon: +258-21-313310 Internet adresi: www.apiex.co.mz	FME-MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ Adres: Av Albert Luthuli 1001 Maputo Telefon: +258-21-401769 Internet Adresi: www.fme.org.mz
CTA- EKONOMİK BİRLİKLER KONFEDERASYONU Adres: Av. Patrice Lumumba, 927 Maputo Telefon: +258-21-321002 İnternet Adresi: www.cta.mz	

Ulaşılabilecek Hukuki ve Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

KPMG Auditores e Consultores SARL Adres: Rua 1233 Edif Hollard 72/C Maputo Telefon: +258-21-355200 İnternet Adresi: www.kpmg.co.mz	Ernst & Young LDA Adres: 179 R Belmiro O Muianga Maputo Telefon: +258-21-353000 İnternet Adresi: www.ey.com
Sal & Caldera LDA Adres: Av.Julius Nyerere 3412 Maputo Telefon: +258-21-241400 İnternet Adresi: www.salcaldeira.com	PricewaterhouseCoopers Moçambique Adres: Av. Vladimir Lenine, 174 Maputo Telefon: +258-21-350400 İnternet Adresi: www.pwc.com/mz